

“VI KAN SELV” - DANSKERNES SYN PÅ VELFÆRD OG SKAT

Velfærdsdebatten i Danmark bygger i et stort omfang på en antagelse om, at borgerne ønsker flere velfærdsydelser og prioriterer dette højere end flere ressourcer til eget forbrug. Accepten af denne antagelse har ikke mindst haft betydning for regeringens prioriteringer af det finanspolitiske råderum. I dette notat argumenteres der for, at denne antagelse hviler på et tvivlsomt grundlag. Catinét har for CEPOS gennemført en spørgeskemaundersøgelse, der viser at hvis danskerne skal vælge mellem flere ressourcer til familiens eget brug eller flere offentlige velfærdsydelser, foretrækker et stort flertal flere ressourcer til familien. Dette resultat står i kontrast til tolkningen af en lang række tidligere undersøgelser. I notatet foretages ud fra metodiske overvejelser en vurdering af spørgeteknikken i tidligere gennemførte surveyundersøgelser. Konklusionen er, at meningsmålinger ofte formulerer spørgsmål til respondenterne på en måde, der tilsigtet eller utilsigtet resulterer i overdreven positiv tilslutning til yderligere offentlige velfærdsydelser på bekostning af flere ressourcer til familien i form af eksempelvis skattelettelser. Implikationerne er vidtrækkende, for så vidt at der føres velfærds- og skattepolitik ud fra en misvisende forudsætning om, at borgerne foretrækker offentlige velfærdsydelser frem for et større økonomisk råderum til familien.

Danskernes holdning til familien, skat og velfærd

Debatten om skat og velfærd står centralt i den politiske debat. I den seneste tid har debatten primært drejet sig om befolkningens holdning til skat og velfærdsydelser. Meningsmålinger foretaget for politiske aktører og analysebureauer af befolkningens holdninger til skat og velfærd præger ofte mediedagsordenen. I dette notat ses på sammenhængen mellem de to begreber, samt hvorledes befolkningens holdninger bedst kan måles. Notatet er delt op i tre dele. Først præsenteres den måling, Catinét netop har gennemført for CEPOS. I anden del beskrives en lang række undersøgelser, der i vidt omfang når frem til andre konklusioner end den netop gennemførte Catinét-undersøgelse. Tredje del består af en diskussion af en række forhold, der kan være med til at forklare forskellene i konklusionerne. Til slut diskuteres, hvilke politiske konsekvenser, der kan drages af de nye resultater.

Danskernes holdning til velfærd og skat

I uge 16 spurgte Catinét 1.000 danskere om deres holdning til fordelingen mellem det offentlige og det private forbrug. Resultatet viste, at omkring 60 % af danskerne støttede flere ressourcer til familien/dem selv, mens kun omkring 30% ønskede flere velfærdsydelser. Spørgsmålet er i sin fulde ordlyd præsenteret i boks 1.

Boks 1: Spørgsmålsformulering

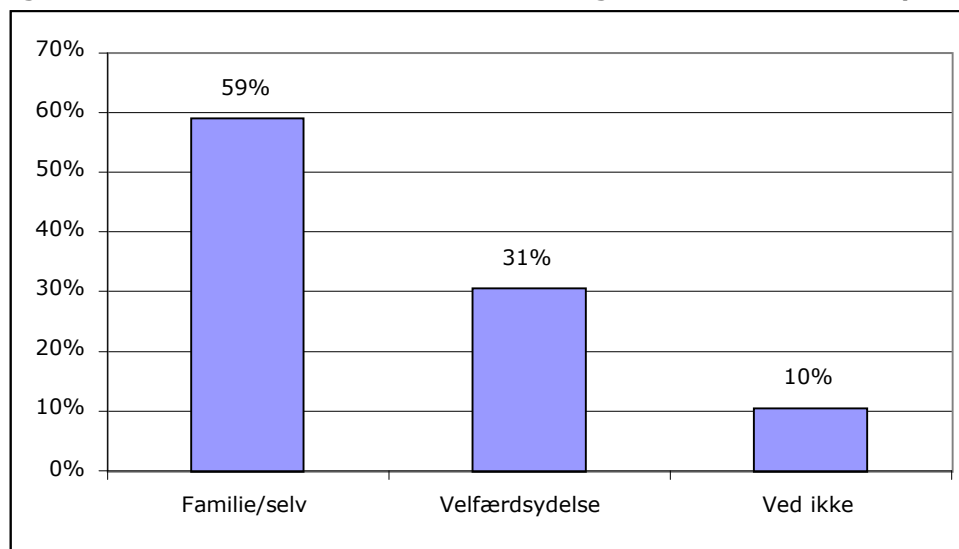
Det diskuteres hyppigt i politik, hvorledes fordelingen mellem det offentlige og det private forbrug skal være, og hvad det betyder for skattetrykket. Jeg kommer nu med udsagn fra to personer, og jeg vil bede dig tage stilling til, hvilken af de to personer, du er mest enig med.

- A. Jeg foretrækker at have flere penge til rådighed til min familie og til gengæld modtage færre ydelser fra det offentlige
- B. Jeg foretrækker at have færre penge til rådighed til min familie og til gengæld modtage flere ydelser fra det offentlige
- C. Ved ikke

Note: Såfremt personen bor i en single husholdning, fjernes "til min familie" fra spørgsmålet. I resten af teksten refereres dog for nemheds skyld kun til formuleringen indeholdende familie.

I figur 1 ses fordelingen af svarene, samlet for familie og single husholdninger.

Figur 1: Ønsker du flere ressourcer til familien/dig selv eller flere velfærdsydelse

Anm.: n = 1.000.

Som det fremgår af figuren ovenfor, foretrækker det store flertal flere ressourcer til familien. Hele 59 % støtter dette resultat, mens 31 % ønsker flere velfærdsydelse og 10 % svarer "ved ikke". Der er med andre ord tale om et meget tydeligt resultat, hvor mere end dobbelt så mange foretrækker selv at råde over flere ressourcer frem for at modtage flere velfærdsydelse.

I tabel 1 er svarfordelingerne vist for forskellige grupper. Der er kun medtaget de grupper, hvor der er betydelige indbyrdes forskelle. Næstsidste kolonne viser forskellen i procentpoint mellem de, som mener, der skal være flere ressourcer til familien og de, som støtter flere velfærdsydelse. De grupper, hvor der er et signifikant flertal til den ene eller den anden side, er markeret med et + (familie) eller - (velfærdsydelse). Blandt respondenterne med familier er der et signifikant flertal for flere ressourcer til familierne, mens flertallet ikke er signifikant blandt singler. Blandt de vælgere, der stemte på Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre er der ikke et signifikant flertal for flere ressourcer til familierne, men heller ikke et flertal for flere velfærdsydelse, som det er tilfældet for SF. Blandt Venstre, Det Konservative Folkepartis og Dansk Folkepartis vælgere er der signifikant flertal for flere ressourcer til familien.

Tabel 1: Svar på spørgsmålet om hvorvidt man ønsker flere ressourcer til familien eller flere velfærdsydelse (opdelt på grupper).

Kategori	Familie/ selv	Velfærds- ydelse	Ved ikke	I alt	N	Forskel* (PDI)	Sign. Forskel**
Single	48%	36%	16%	100%	228	12%	
Familie	62%	29%	9%	100%	771	33%	+
A - Socialdemokratiet	43%	45%	12%	100%	206	-2%	
B - Det Radikale Venstre	52%	41%	6%	100%	65	11%	
C - Det Konservative Folkeparti	83%	9%	8%	100%	74	74%	+
F - Socialistisk Folkeparti	25%	70%	5%	100%	81	-45%	-
O - Dansk Folkeparti	69%	19%	11%	100%	72	50%	+
V - Venstre, Danmarks Liberale Parti	77%	17%	6%	100%	265	60%	+
Ø - Enhedslisten	38%	51%	11%	100%	23	-13%	
Andre partier	38%	62%	0%	100%	12	-24%	
Andet (vil ikke stemme mv.)	59%	23%	18%	100%	201	36%	+
Ansæt i det private	69%	24%	7%	100%	347	45%	+
Ansæt i det offentlige	52%	40%	8%	100%	219	12%	
Jeg er studerende	44%	44%	12%	100%	90	0%	
Jeg er på overførselsindkomst, (eksempelvis folkepension)	55%	31%	14%	100%	271	24%	+
Andet (fx. selvstændige)	67%	19%	13%	100%	73	48%	+
Total	59%	31%	10%	100%	999	28%	+

Anm.: * Andel for flere ressourcer til familien minus flere velfærdsydelse

** test for signifikant flertal ved 0,05 signifikansniveau.

Opdeles respondenterne i socioøkonomiske grupper ses det, at der er et signifikant flertal for flere ressourcer til familien/sig selv blandt privat ansatte, personer på overførselsindkomst og i gruppen 'andre'. Blandt de offentligt ansatte respondenter er der et klart flertal for flere ressourcer til familien, men flertallet er dog akkurat ikke signifikant¹. Der er i ingen af grupperne et signifikant flertal for flere velfærdsydelse. En yderligere analyse viser, at gruppen, der indeholder flest tilhængere af flere ressourcer til familierne er mænd, der stemmer på Venstre, Det Konservative Folkeparti eller Dansk Folkeparti, og som har familie. I denne gruppe er det 90 % af de, der har taget stilling, som støtter flere ressourcer til familien. I den anden ende af skalaen ligger SFs vælgere, hvor det kun er 25 %, der støtter denne holdning.

Spørgsmålet er, hvorledes dette markante resultat hænger sammen med andre undersøgelser på dette område. Nedenfor vises resultaterne for en række undersøgelser, der tilnærmelsesvis har samme genstandsfelt.

Tidligere undersøgelser af holdning til skat og velfærd

Undersøgelserne, der præsenteres i dette afsnit, er ikke enslydende, men de opererer alle med spørgsmål, der i forskellige formuleringer og med forskelligt udgangspunkt stiller skat overfor velfærd. En række undersøgelser har vist, at spørges der isoleret til skattelettelser, er der et flertal i befolkningen, der støtter dette, og omvendt er der et flertal i befolkningen, der støtter velfærd, hvis man spørger isoleret til dette. Dette er måske ikke overraskende, da det er et generelt menneskeligt træk, at "mere er bedre". Borgerne foretrækker lav skat og et højt velfærdsniveau².

¹ Konfidensintervallet 49,6% - 63,2% overskrider akkurat 50% (anvendt signifikansniveau er 0,05).

² Peter Kurrild-Klitgaard: Vælgernes skatte- og udgiftsholdninger: Danskerne som rationelle og egoistiske velfærdsopportuniste, CEPOS-notat, publiceret 18. december 2006 (kan findes på http://www.cepos.dk/cms/fileadmin/user_upload/ceposfiles/PDF/skatte_og_udgiftsholdninger_Kurrild-

For at gøre op med denne problematik er de fleste spørgsmål formuleret således, at respondenterne bedes prioritere. Respondenten bedes således tage stilling til, hvorvidt man ønsker velfærdsydelser, eller om man ønsker skattelettelser. I sin mest primitive form er logikken bag sådanne spørgsmål, at hvis man sætter skatterne op (ned), er det muligt at "købe" mere (mindre) velfærd til borgerne. Velfærd sættes i denne sammenhæng ofte lig med de ydelser, som det offentlige stiller til rådighed for borgerne.

I tabel 2 ses resultaterne fra en række undersøgelser, der bygger på denne logik. Spørgsmålene, der er vist i tabel 2, er ikke enslydende, men de indeholder alle i en eller anden form en prioritering mellem skat og velfærd/offentlig service.

Tabel 2: Andelen, som prioriterer velfærd, lav skat eller ligger imellem/ved ikke

Dato (mm.åå)	Spørgsmål	Udgivet af /analyseinstitut	Velfærd	Imellem /ved ikke	Lav skat	I alt
11.05	Er du villig til at betale mere i skat forudsat pengene går til en bedre kommunal service i din kommune?	A4/Gallup	65 %	3 %	32 %	100%
06.06	Hvis der på længere sigt bliver mulighed for at sænke skatten, hvad vil du da fortrække: lavere skatter eller forbedring af den offentlige sektor?	Mandag Morgen/Vilstrup	70 %	3 %	27 %	100%
08.06	Hvis du skulle bruge det offentlige overskud på flere velfærdsydelser eller skattelettelser, hvad ville du så vælge?	TV2/Megafon	53 %	22 %	25 %	100%
10.06a	Skattestoppet er gået for vidt. Man burde tillade, at skatten kunne sættes lidt i vejret, så man kan undgå offentlige besparelser?	Mandag Morgen/Vilstrup-ACNielsen AIM	58 %	10 %	32 %	100%
10.06b	Hvis det kan forbedre den offentlige service, er det i orden med mig, at sætte skatten lidt i vejret?	Mandag Morgen/Vilstrup-ACNielsen AIM	63 %	7 %	30 %	100%
10.06c	Hvad er du mest enig med A eller B: A: Hæve skatten for at rette op på den offentlige service. B: Ikke hæve skatten	Mandag Morgen/Vilstrup-ACNielsen AIM	47 %	4 %	49 %	100%
10.06d	Hvor meget vil De være villig til at betale ekstra i skat om året (netto), for at sikre et højt offentligt serviceniveau indenfor børnepasning, folkeskolen og ældreområdet? (lav skat =respondent svare "intet")	JP/Rambøll	45 %	16 %	39 %	100%
12.06	I tilfælde af fortsat vækst i den danske økonomi, hvad skal pengene især bruges til? Skattelettelser, forbedring af off. serviceydelser, andet	BUPL/Vilstrup	68 %	13 %	19 %	100%
02.07	Det danske skattetryk skal mærkbart ned, selv om følger er noget ringere offentlig service?	A4/Epinion	62 %	20 %	18 %	100%

Anm.: n = 1.000

Når man ser på tabellen er der to forhold, der springer i øjnene. Det første er, at der i næsten alle undersøgelserne er et flertal, der ønsker velfærd frem for lav skat. Det andet er, at størrelsen af dette flertal varierer relativt meget. Det er forventeligt, da spørgsmålsformuleringerne varierer en del, og tidspunktet for gennemførelsen også varierer. Variationen i formuleringerne består dels i, om der tales om at hæve eller sænke skatten eller blot fastholde status quo. De spørgsmål, der lader til at skabe størst opbakning til velfærdsydelser/off. service er de, hvor et eventuelt offentligt "overskud" foreslås anvendt til flere offentlige ydelser (undersøgelse 06.06 og 12.06). Fordelingsproblematikken spiller også ind. Jo "tættere" skattebetalin-

gen er på den enkelte, des mindre støtte er der til øget offentlig service (undersøgelse 10.06d). Omvendt forholder det sig, hvis den leverede service bringes tættere på den enkelte, som i undersøgelsen fra 11.05, hvor der spørges til bedre kommunal service i egen kommune. Den forsigtige konklusion på ovenstående er, at den enkelte respondent i et vist omfang vurderer regnestykket for sig selv. Des større sandsynlighed der er for, at andre betaler skatten og man selv modtager ydelsen, des større støtte er der til forøgelsen af velfærden.

Men hvad kan vi konkludere på baggrund af disse undersøgelser, og hvorledes hænger disse resultater sammen med de tidligere refererede resultater, hvor et flertal ønskede flere ressourcer til familierne, frem for flere velfærdsydelser? Nedenfor diskuteres mere i detaljen fire forhold, der dels problematiserer skat-velfærd spørgsmålsformuleringen, og dels giver et bidrag til forståelsen af, hvorfor den nye formulering vedrørende flere ressourcer til familien giver så anderledes resultater.

Hvordan spørger man om skat og velfærd?

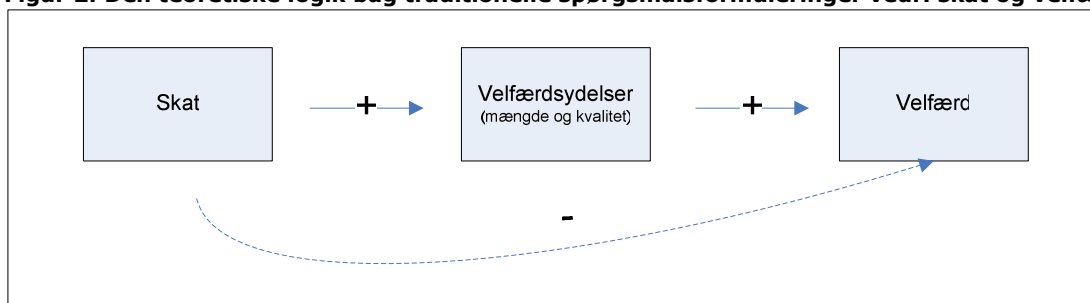
De fire faktorer der har betydning for tolkningen af skat versus velfærd-spørgsmålene er i overskriftsform:

1. Spørgsmålenes validitet set i et teoretisk perspektiv: sammenhæng mellem skattelettelser og velfærd
2. Konteksteffekter og spørgsmålsformuleringer: spørgeskemakonteksten og den samfundsmæssige kontekst
3. Den fordelingspolitiske dimension
4. Den indbyggede asymmetri i velfærds-skattelettelsesprioriteringen

Er der en sammenhæng mellem skat og velfærd?

Det er afgørende for et spørgsmåls validitet, at den teoretiske sammenhæng som spørgsmålsformuleringen postulerer, eksisterer i praksis, og i tolkningen af spørgsmålene er det ligeledes vigtigt, at man er tro mod denne teoretiske sammenhæng. Den teoretiske logik i de traditionelle spørgsmålsformuleringer fremgår af figur 2, hvor ræsonnementet repræsenteres af de fuldt optrukne linier: Større skatter medfører, at der kan købes flere eller bedre velfærdsydelser, som fører til mere velfærd hos den enkelte. Velfærden er målet, mens velfærdsydelserne er midlet.

Figur 2: Den teoretiske logik bag traditionelle spørgsmålsformuleringer vedr. skat og velfærd

Logikken kan dog kritiseres fra flere sider. For det første er sammenhængen mellem øgede skatteindtægter og produktion af bedre eller flere offentlige ydelser langt fra så sikker, som

det ofte antages³. Det er blandt andet ikke muligt at måle en sammenhæng mellem brugernes tilfredshed og størrelsen af budgetterne på de offentlige institutioner⁴. I denne sammenhæng er definitionen af "velfærd" naturligvis også vigtig. Ordet bruges så hyppigt og bredt, at det i almindelig sprogbrug næsten er blevet synonymt med "at have det godt", men der findes også mere præcise definitioner⁵. Det er vigtigt at holde fast i, at velfærd er noget, det enkelte individ har. Det er ikke et systemkendetegn. Yderligere er det plausibelt, at der er stor forskel på, hvad enkeltindivider finder vigtigst for netop deres velfærd.

I denne sammenhæng er det jo ikke mindst vigtigt at konstatere, at ydelser betalt og leveret af det offentlige måske kan øge velfærden, men at disse ydelser naturligvis ikke er den eneste kilde til velfærd. Der er intet belæg for at hævde, at den enkelte borger ikke kan skaffe sig selv velfærd for egne penge. Man må tværtimod forvente, at den enkelte selv bedst er i stand til at vurdere, hvordan midlerne bedst kunne anvendes for at sikre egen velfærd. Formuleret mere direkte, så er det rimeligt at forvente, at en skattelettelse medfører en forøgelse af velfærden, for de personer, der kan beholde en større del af deres egne midler, mens øgede skatter isoleret set mindsker velfærden for denne gruppe. Som illustreret med den stiplede linie i figur 2 har en øget skattebetaling en negativ effekt på velfærden.

Som det fremgår af ovenstående bygger spørgsmål med en prioritering mellem velfærd og skatter på nogle teoretiske antagelser, der i høj grad kan problematiseres, hvilket naturligvis mindsker undersøgelsens validitet, idet respondenterne så at sige "tvinges" til at acceptere en logik, der er teoretisk kritisabel. Det er dog ikke tilstrækkeligt til at forklare forskellen mellem den nyligt gennemførte undersøgelse og tidligere undersøgelser. Den nye formulering kan i et vist omfang kritiseres for at tvinge samme type prioritering ned over respondenterne.

Fordelingsspørgsmålet

En mulig årsag til forskellen i resultater mellem tidligere formuleringer og den nye formulering er, at omfordelingsdimensionen ikke indgår i det nye spørgsmål, men at det ligger implicit i de traditionelle formuleringer. Det er rimeligt at antage, at en del af respondenterne ved besvarelsen af de traditionelle formuleringer vil fortolke spørgsmålet således, at skattelettelser primært vil komme de mere velstillede til gode, mens flere velfærdsydelser vil komme alle til gode⁶.

Spørgsmål, der taler om en generel skatteforhøjelse samt en generel forøgelse/forbedring af velfærdsydelserne, indeholder således flere spørgsmål i et, hvilket bryder med et af de grundlæggende principper for spørgsmålsformuleringer. Spørgsmål af denne type indeholder dels spørgsmålet om fordeling, dvs. hvem der skal betale skatten og hvem der skal modtage velfærdsydelserne, og dels spørgsmålet om hvorvidt man bedst fremmer velfærden gennem offentlig service. I tolkningen af svarene kan man ikke adskille de to dimensioner, da man ikke ved, hvilken dimension den enkelte respondent har lagt vægt på i besvarelsen.

³ I denne sammenhæng kan det nævnes, at befolkningen i øvrigt heller ikke mener, at der er en snæver sammenhæng mellem skatteniveauet og de offentlige ydelser. I en undersøgelse gennemført af Gallup i december 2006 svarer 50% af vælgerne, at skattelettelser ikke vil gå ud over det offentlige serviceniveau, mens kun 35% mener, at skattelettelser vil betyde en ringere offentlig service.

⁴ Christian Bjørnskov: Life satisfaction: Is there a role for policy? CEPOS-notat, publiceret 28. september 2005 (kan findes på http://www.cepos.dk/cms/fileadmin/user_upload/ceposfiles/PDF/Lifesatisfaction_Bjornskov.pdf).

⁵ Af velfærdskommissionens rapport fremgår det blandt andet, at "det danske velfærdssamfund forener tryghed, velstand og udfoldelsesmuligheder for den enkelte". I David Gress' bog "Velstandens Kilder" defineres velfærd som "borgerens evne til at realisere det bedste liv, hans evner, indsatsvilje og fantasi kan skaffe ham" (s. 26).

⁶ Det er naturligvis muligt at gennemføre en skattelettelse, der ikke ændrer på graden af omfordeling. En forøgelse af bundfradraget ville være en metode, om end dette i et vækstperspektiv ikke ville være lige så fordelagtigt som en fjernelse af topskatten.

Den nye spørgsmålsformulering gør til dels op med dette problem ved at bede respondenterne prioritere mellem flere ressourcer til egen familie eller selv modtage flere/færre velfærdsydelser. Det er dog i det nye spørgsmål ikke formuleret eksplicit, at en ændring vil "gå lige op" for den enkelte, og det kan således ikke afvises, at fordelingsspørgsmålet stadig i et vist omfang spiller ind.

Prioriteringen af goder og vurdering af pris?

En problemstilling, der som det ovenstående relaterer sig til respondentens overvejelser i svar-situationen, er hvilke velfærdsydelser respondenterne har i tankerne, samt hvilke antagelser om prisen på denne velfærdsydelse han beslutter sig ud fra.

I de fleste af spørgsmålsformuleringerne specificeres ikke, hvilke velfærdsydelser der skal produceres, og der gives typisk ikke oplysninger om, hvad disse ydelser skal koste eller vil komme til at koste. En smule simpelt formuleret kan man således sige, at det står respondenterne frit for at vælge både vare og pris i velfærdssupermarkedet.

Dette medfører to problemer. For det første vil den enkelte respondent være tilbøjelig til, at tænke på velfærdsforbedringer af de ydelser, som han selv modtager og sætte dette i forhold til skattelettelser. Har man børn i børnehaven tænker man på flere ressourcer til børnehaven, har man forældre på et alderdomshjem tænker man på flere ressourcer dertil osv. Denne logik er også årsagen til, at når der faktisk spørges til konkrete ydelser, er der størst opbakning til velfærdsstatens kerneydelser, da det netop er disse, der er flest nuværende eller potentielle modtagere af.

Et andet og mere væsentligt problem er, at der generelt blandt borgerne er meget lidt viden om, hvad omkostningerne er ved en given ydelse, fordi den enkelte borger/bruger ganske enkelt ikke har erfaring med at prissætte sådanne ydelser. Det betyder, at der ofte er urealistiske forestillinger om prisen for velfærdsgoderne. I en analyse af vælgernes holdning til efterlønnen viser professor Peter Kurrild-Klitgaard, at et flertal svarer, at de vil bevare efterlønsordningen i dens nuværende eller reducerede form, mens kun 20% er villige til at betale, hvad efterlønnen faktisk koster⁷. På baggrund af de ovenfor opstillede asymmetrier kan der opnås et "flertal" for velfærd mod skattelettelser når der tales i generelle termer, fordi respondenterne selv vælger "pris" og "vare", mens man i den virkelige verden skal blive enig om varen og er tvunget til at acceptere en pris, der er fastsat af produktionsomkostningerne⁸.

I visse af spørgsmålsformuleringerne er specifikke ydelser nævnt. Dette er eksempelvis tilfældet i spørgsmålet: *"Hvor meget vil De være villig til at betale ekstra i skat om året (netto) for at sikre et højt offentligt serviceniveau indenfor børnepasning, folkeskolen og ældreområdet?"*. Der opereres her kun med tre af velfærdsstatens kerneydelser, og respondenterne bedes også tage stilling til, hvor meget han/hun selv er villig til at betale. På trods af at der er tale om tre kerneydelser, og at der ikke beskrives hvad man vil kunne få for de beløb, man evt. er villig til at betale, har denne formulering alligevel betydet, at en væsentlig mindre andel af respondenterne støtter en forøgelse af velfærdsudgifterne.

⁷ Peter Kurrild-Klitgaard: Hvad vil du give for en efterløn? Fup og fakta om danskernes syn på reform af efterlønsordningen. CEPOS-notat, publiceret 2. april 2006 (kan findes på http://www.cepos.dk/cms/fileadmin/user_upload/ceposfiles/PDF/Hvad_vil_du_give_for_en_efterloen_Professor_Kurrild-Klitgaa.pdf).

⁸ Dette argument står naturligvis klarest, når den enkelte kun tænker på egen eller nærmestes nytte af en velfærdsydelse, men logikken er også valid, selv når der er et vist element af altruisme. Argumentet skal heller ikke forveksles med Arrows umulighedsteorem, der beskriver umuligheden ved at skabe en mekanisme, der aggregerer individuelle præferencer, uden at overtræde de grundlæggende krav til et fair afstemningssystem.

Kontekst og formulering af spørgsmål

I tolkningen af svarene fra en spørgeskemaundersøgelse er det vigtigt at være opmærksom på, at der er tale om respondentens *umiddelbare* holdning til et spørgsmål. Stimuli (spørgsmål og kontekst) fører via en kognitiv proces til respons (svaret). I tolkningen af svarene bør der ideelt tages stilling til alle led i denne kæde. Ordvalg og formulering af spørgsmålene kan derfor have stor betydning for svaret. Generelt bør spørgsmålet formuleres så neutralt som muligt uden brug af superlativer. Derudover skal spørgsmålenes placering i spørgeskemaet samt spørgsmålenes formulering set i den generelle samfundsmæssige kontekst tages i betragtning, når svarene tolkes.

Grunden til, at spørgeskemakonteksten har betydning er, at foregående spørgsmål er med til at fokusere respondentens opmærksomhed, og eftersom der er tale om en umiddelbar respons, kan dette have relativ stor betydning for svarfordelingen. Stilles spørgsmål om prioriteringen mellem skattelettelse og velfærd efter spørgsmål, der bygger på den tidligere beskrevne "velfærdslogik", vil dette lede til en større andel besvarelser for velfærdsydelse, og færre for skattelettelse.

Et eksempel på, at konteksten er alt andet end neutral er en analyse bestilt af BUPL, Danmarks Lærerforening og FOA til debatoplægget *Vilje til Velfærd*, udarbejdet af analysefirmaet Synovate.

Spørgeskemaet bygger på tre spørgsmål:

1. *Hvad er din overordnede oplevelse af kvaliteten af de offentlige velfærdsydelser?*
2. *Er udviklingen i kvaliteten af de offentlige velfærdsydelser tilfredsstillende?*
3. *I tilfælde af forsat vækst i den danske økonomi, hvad skal pengene især bruges til?*
  - *Skattelettelse*
  - *Forbedring af de offentlige velfærdsydelser*
  - *Skal bruges til andet*
  - *Ved ikke/vil ikke svare*

Spørgsmålenes rækkefølge betyder i dette tilfælde, at respondentens overvejelser på forhånd rettes mod offentlige velfærdsydelser, hvilket alt andet lige flytter balancen mellem de to.

Udover spørgeskemakonteksten skal svarene også ses på baggrund af den bredere samfundsmæssige kontekst. Med samfundsmæssig kontekst menes aktuelle hændelser, dominerende diskurser mv. Igen er det vigtigt at være opmærksom på, at der er tale om en umiddelbar respons, som ikke har nogen reel effekt for respondentens liv. På grund af dette "overfladiske" forhold til spørgsmålet, vil konteksten have relativ stor betydning. Dette betyder blandt andet, at respondenterne vil være tilbøjelige til at give det svar, han opfatter som socialt mest acceptabelt, eftersom der ingen omkostning er ved at give det socialt acceptable svar, mens det kan opfattes som ubehageligt at afgive det socialt uacceptable svar⁹.

Vigtigere for forståelsen af forskellen mellem den nye formulering og den tidligere formulering er den ladning, som de anvendte ord har i den specifikke samfundsmæssige kontekst. Som beskrevet tidligere er 'velfærd' et ord, der umiddelbart opfattes som positivt. Ingen politikere

⁹ Det er eksempelvis et velkendt fænomen, at Dansk Folkeparti i opinionsmålinger generelt undervurderes, sandsynligvis fordi en gruppe af respondenterne ikke vil oplyse at de stemmer på Dansk Folkeparti. Denne effekt har i øvrigt været aftagende.

eller politiske kommentatorer opfatter dette anderledes. Omvendt forholder det sig med ordet skattelettelser, der af store dele af det politiske spektrum er blevet forbundet med mere negative billeder, idet det kan opleves som usolidarisk og egoistisk at gå ind for skattelettelser¹⁰. Således har bl.a. statsministeren omtalt skattelettelser som værende uansvarlige.

Samtidig påvirkes den umiddelbare respons af, at skat i høj grad er et finansieringsspørgsmål, der meget let kan opfattes som "koldt", mens velfærdsydelse i højere grad er et spørgsmål om levering af et konkret gode, der opfattes som "varmt". Uagtet at det private provenu fra en skattelettelse ville kunne anvendes til køb af bløde varme goder, vil dette ikke have samme effekt i forbindelse med den umiddelbare respons.

Mens skattelettelser opfattes som fjernt, hårdt, uansvarligt og en del af en finansieringsproblematik, forholder det sig anderledes med flere "ressourcer til familien" på trods af at det netop er dette, en skattelettelse vil kunne give. Ved at tale om flere "ressourcer til familien", taler man om en mere nær og konkret effekt for den enkelte, og man sammenholder derfor i større omfang lige med lige. Den store forskel i forhold til tidligere resultater er, at man i dette spørgsmål kommer udenom den dominerende diskurs (skattelettelser er uansvarlige), og dermed spørger ind til en problemstilling, der ligger tættere på den enkelte respondent. Set i dette lys, vil den enkelte hellere selv råde over flere ressourcer, end han vil modtage flere offentlige velfærdsydelser.

Konklusion

Formulering, teoretisk validitet og kontekst har stor betydning for, hvorledes respondenterne svarer på et spørgsmål i en telefon-survey. Tages dette ikke i betragtning i tolkningen af resultaterne, fås et forkert billede af befolkningens reelle holdning, og i det omfang politikkerne anvender disse undersøgelser som kompas i deres virke, træffes følgelig politiske beslutninger på et forkert grundlag.

I skat-velfærdsdebatten indgår en række undersøgelser, hvori respondenterne bliver bedt om at prioritere mellem skatteniveau og niveau for velfærdsydelser. På baggrund af disse undersøgelser konkluderes ofte at befolkningen ønsker en forøgelse af velfærdsydelserne, og at de er villige til at betale for dette. Denne konklusion er problematisk, fordi undersøgelserne typisk lider af en eller flere af nedenstående problemer:

1. Undersøgelserne bygger på en logik, der antager en direkte sammenhæng mellem skatter og velfærdsydelser og ikke accepterer, at velfærd også kan skabes i familien.
2. Der ligger implicit i skattelettelses-velfærdsprioriteringen en fordelingspolitisk undertone, hvilket blandt grupper af respondenter kan medføre en frygt for at miste velfærdsydelser uden at få skattelettelser.
3. Spørgeskemakonteksten har i mange af de tidligere undersøgelser været præget af spørgsmål om manglende ressourcer til velfærdsinstitutionerne, hvilket har medført en større tendens til at vælge velfærdssvaret.
4. I mange undersøgelser bruges ordet "skattelettelser" versus velfærd. Ordet skattelettelser er i den offentlige debat blevet associeret med noget syndigt, og er af bl.a. statsministeren kaldt uansvarligt. Dette sættes overfor velfærd, der ikke umiddelbart kan associeres med noget negativt.
5. Skattelettelses-velfærdsydelsesdikotomien indeholder en asymmetri, idet hverken pris eller type af velfærdsydelse nævnes, hvorfor respondenterne i svarsituationen frit kan fastsætte disse. I virkelighedens verden skal ydelserne prioriteres og betales til produktionspris.

¹⁰ Henrik Gade Jensen: "De skamfulde strukturer". Dagens kommentar 15/2 2007, se <http://blog.cepos.dk/?p=85>.

Anvendes en alternativ spørgsmålsformulering, der mindsker de ovenforstående problemer fås et væsentligt anderledes billede. Bedes respondenten prioritere mellem to situationer, hvor der i den ene gives flere ressourcer til egen familie og færre velfærdsydelse, og i den anden gives færre ressourcer til familien og flere velfærdsydelse, foretrækker et flertal på omkring 60% den første mulighed, mens kun halvt så mange foretrækker den anden. Resultatet kan tolkes som et opgør med tanken om, at det offentlige bedre ved, hvad der er bedst for familierne og derfor skal råde over en stor del af familiens ressourcer. Det er måske ikke så overraskende, at en stadigt rigere og mere veluddannet befolkning selv mener at kunne tage vare på eget liv og levned, men resultatet er alligevel i kontrast til det ofte fremførte synspunkt om, at danskerne støtter flere velfærdsydelse frem for flere ressourcer til sig selv. Resultatet bør være en påmindelse til ikke mindst de borgerligt-liberale politikere om, at befolkningen i større grad ønsker at tage vare på deres eget liv og selv råde over ressourcerne hertil.